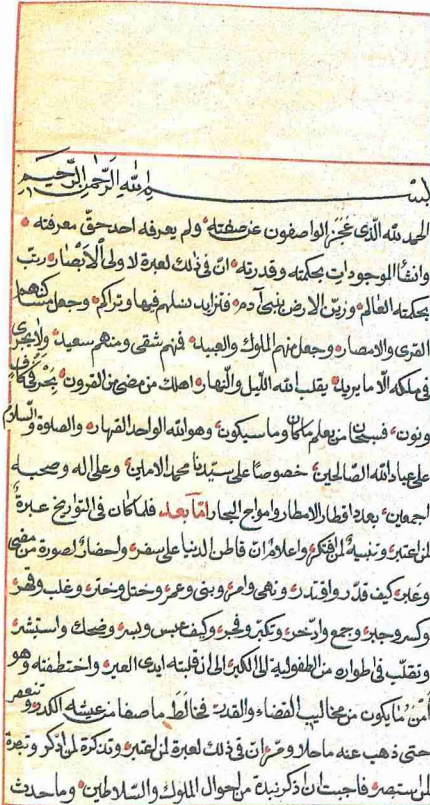

meşgul oldu. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan ve Mâridîni diye de anılan Abdüsselâm Efendi vefatında Tekke mahallesindeki İbrâhim Bey hazîresine defnedildi.

Abdüsselâm Efendi'nin henüz basılmamış olan on beş kadar eseri vardır. Bir kısmı risâle hacminde olan eserlerinin başlıcaları şunlardır: 1. *Ümmü'l-İber fi zikri men mezâ ve mer*. Mardin, Diyarbakir ve yöresiyle Kürt kabilelerinin ahlâk ve yaşayışından, bilhassa Yezîdîler'in durumundan bahseden eser, mahallî tarih açısından büyük bir önem taşımaktadır. Eserin bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (AY, nr. 44) bulunmaktadır. 2. *Fâtîha Tefsiri*. Tamamen noktasız harflerle yazdığı bu sanatkârane eserini Bağdat Valisi Ali Rızâ Paşa'ya takdim etmiştir. 3. *el-Kîrâtîyye*. Ferâize dair biri küçük, diğeri büyük iki eserdir. 4. *Esmâ'ü ricâli'l-ḥadîs*. Hadis râvilerinin hal tercümeleleriyle ilgili bir kıtapdır. Bunlardan başka edebiyat ve mantık ilimlerine dair çalışmaları da vardır.

Abdüsselâm Efendi'nin *Ümmü'l-İber* adlı eserinin ilk sayfası (İÜ Ktp., AY, nr. 44)

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, I, 381-382; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 572; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 780; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâit-türâsî'l-Arabî), V, 229.

﴿ MÜCTEBA UĞUR

ABDÜSSELÂM el-ESMER

(عبد السلام الأسمر)

Abdüsselâm b. Selîm
el-Esmer el-Feytûrî
(ö. 981/1574)

Arûsiyye tarikatının ikinci pirî,
Kuzey Afrikalı tanınmış sûfî.

12 Rebülevvel 880'de (16 Temmuz 1475) Trablusgarp'ın Zelifân bölgesinde doğdu. Mensup olduğu Feytûriyye kabilesinden dolayı Feytûrî nisbesini aldı. Gördüğü bir rüya üzerine annesi oğluna Esmer lakabını verdi. Yaşadığı dönem Hafsililer, İspanyollar, yerli kabileler, Saint John şövalyeleri ve Osmanlılar'ın Trablusgarp hâkimiyeti için mücadele ettikleri hassas ve karışık bir devreye rastlar. İlk tasavvuf terbiyesini Arûsiyye tarikatı şeyhlerinden Abdülvâhid ed-Dükâlî'den aldı ve ona yedi yıl hizmet etti. Bid'at ve hurafelerle mücadeleyi esas alan irşad anlayışından dolayı kabilelerle arası açıldı. Yöredeki düğün âdetlerine, ölümler ardından yapılan matem törenlerine ve kadınlarla erkeklerin bu törenlerde bir arada bulunmalarına karşı çıktığı için bazı olaylar meydana geldi. Bölgede hâkimiyetini güçlendirmek isteyen Hafsî hânedanı bu olayları öne sürerek Abdüsselâm'ı Trablusgarp'tan uzaklaştırdı. Bunun üzerine, doğum yeri olan Zelifân'da yeniden oturma hakkı elde edinceye kadar irşad faaliyetlerine ara verdi. Berâhime kabilesinin daveti üzerine Zelifân'a yerleşerek bir zâviye kurdu ve orada vefat etti (Ramazan 981/Ocak 1574). Türbesi bugün de Trablusgarp'ın önemli bir ziyaret yeri olup yanında bulunan el-Ma'hedü'l-Esmerî'de dinî eğitim yapılmaktadır.

Arûsiyye ile ilgili kaynaklara göre, Arûsiyye'ye intisap etmeden önce seksen kadar şeyhten feyiz alan Abdüsselâm el-Esmer'in şeyhliğini Arûsiyye'nin kurucusu Ahmed b. Arûs (ö. 868/1463) önceden haber vermiştir. Abdüsselâm el-Esmer bazı ekleme ve kısaltmalarla tarikatın evrâdını yeniden tertip etmiş, müridlerinin tütün içmesini yasaklamış

ve beyaz elbise giymelerini tavsiye etmiştir. Ayrıca "huzur" adını verdiği zikir meclislerinde bendir çalmayı gelenek haline getirmiştir. Huzur zikri yapılırken ferdî zikre izin vermemiş, müridlerin bu meclislere devamını şart koşmuştur. Müridlerinden akîde konusunda Senûsî'ye, mârifet hususunda da İbnü'l-Arabî'ye uymalarını isteyen Abdüsselâm el-Esmer, İbnü'l-Arabî'yi bütün zamanların en büyük velisi olarak kabul eder.

Eserleri. 1. *el-Envârü's-seniyye fi esâ-nidi't-tarîkati'l-Arûsiyye*. Bu eserde, şeyhi Abdülvâhid ed-Dükâlî'den Arûsiyye tarikatının kurucusu Ahmed b. Arûs'a ve ondan da Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî'ye ulaşan tarikat silsilesini vermiştir. 2. *Naşîḥatü'l-mürîdîn li'l-cemâ'ati'l-müntesibîn li'l-Arûsî. el-Vaşıyyetü'l-küb-râ* (Kahire, ts.) adıyla tanınan klasik bir "âdâb risâlesi" tarzındaki bu eserde müridlerinin davranış ve âdetlerini nasıl düzenlemeleri gerektiğini anlatır. 3. *el-Vaşıyyetü's-suğrâ*. Bu eser *el-Vaşıyyetü'l-küb-râ*'nın muhtasarı olup Müleycî'nin *Fî Hâmişi hayâti seyyidi 'Abdisselâm el-Esmer* (Tripoli 1969) adlı eserinin içinde basılmıştır.

Abdüsselâm el-Esmer'in hayatıyla ilgili olarak Muhammed b. Muhammed Mahlûf tarafından yazılan *Mevâhibü'r-raḥîm fi menâkıbi Mevlânâ eş-Şeyḫ seyyidi 'Abdisselâm b. Selîm* adlı me-nâkıbnâme, *Tenkiḫu ravzâti'l-ezhâr ve münyetü's-sâdâti'l-ebrâr fi menâkıbi seyyidi 'Abdisselâm el-Esmer* adıyla neşredilmiştir (Tunus 1325). Bu eser Abdüsselâm el-Esmer'in müridlerinden biri olan Kerîmüddin Bermûnî'nin *Ravzâ-tü'l-ezhâr ve münyetü's-sâdâti'l-ebrâr fi menâkıbi şâhibi't-Târ* adlı eserinin bir muhtasarıdır. Aynı soydan Ebü Muhammed Abdüsselâm b. Sâlih el-Esmer de onun hakkında *Fethü'l-'alîm fi menâkıbi 'Abdisselâm b. Selîm* adlı bir eser kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İshak b. İbrâhim el-Müleycî, *Fî Hâmişi hayâti seyyidi 'Abdisselâm el-Esmer*, Tripoli 1969; Muhammed Mahlûf, *Şeceretü'n-nürî'z-zekiyye*, Kahire 1349 — Beyrut, ts. (Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî), I, 318; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 683, 998; F. De Jong, *Turuq and Turuq-Linked Institutions in Nineteenth Century Egypt*. Leiden 1978, s. 129; a.mlf., "al-Asmar", *EI² Suppl.* (İng.), I, 93-94; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris* (nşr. İhsan Abbas), Fas 1347 — Beyrut 1402/1982, I, 205-207.

﴿ İRFAN GÜNDÜZ